

hedsmæssigt er blevet det i sidste instans determinerende. Basis er med andre ord blevet gjort til overbygning. Mentalitets- og bevidsthedshistorikerne har revet fundamentet og murene ned og ladet taget svæve.

Såfremt det åndelige og bevidsthedsmæssige var det i sidste instans bestemmende moment, var det jo faktisk menneskets bevidsthed, der bestemte den samfundsmæssige eksistens og ikke omvendt, som den historiske materialisme hævder. Dermed har mentalitetshistorikerne revideret marxismen 100%. »Kollektiv bevidsthed« og »almengyldige tankesæt« er begyndt at snige sig ind i den historiske materialisme. Tænkning frigjort helt fra den samfundsmæssige væren. Dermed har mennesket skabt sin egen historie i kraft af tænkning!

Mentalitets- og bevidsthedshistorikerne har sprængt rammerne, som det materielle kildebegreb har sat for forskningen. Renset den kildekritiske forskningsmetode for positivisme, og sat symptomallæsning, funktionel kildetolkning og digtning i stedet, og overladt bedømmelsen af denne bedrift til de forskellige historikers temperament.

Men eftersom det danske folk set i et historisk perspektiv altid har været et yderst gemtligt folkefærd, er der vel i grunden ikke nogen risiko forbundet med at gøre vurderingen af en videnskabelig metode til en temperamentsag.

John Christensen, Henning Koch og Henrik Stevnsborg:

Hurra, Hurra, Hurra...

Bent Blüdnikow har i *Fortid og Nutid XXXIII*, hefte 1 (1986) fra s. 1–53 leveret et bidrag til belysning af den folkelige uro i København 1789–1820. Til dette formål har han gennemgået urosager fra navnlig de datidige københavnske politimyndigheder.

Materialet er enestående. Og det udnyttes dygtigt til at berette om en lang række konkrete episoder, hvor borgere og ordensmagt stod over for hinanden. Til gengæld foreligger materialets repræsentativitet ikke fuldt op-

lyst. Politistoffet er tilsyneladende gennemgået systematisk inden for perioden; men undertiden refereres der fra sager, som er behandlet af militærpolitiet og ikke af det civile politi, og det kan ikke af artiklen ses, hvorvidt også disse sager, der hørte under værnenes jurisdiktion, er gennemgået systematisk, eller om der blot er plukket efter behov.

Uanset om dette er tilfældet eller ej, er det en grundlæggende metodisk brist i artiklen, at der ikke er lagt entydige kriterier til grund for udvælgelsen af de sager, som benyttes i fremstillingen. Det nærmeste Bent Blüdnikow kommer en egentlig definition af begrebet uro er, at der er tale om opløb med flere end tyve deltagere (s. 2). At en sådan definition er uanvendelig, afsløres på s. 13, hvor det om en »typisk« politirapport hedder, at »man sjældent får en vurdering af opløbsdeltagernes antal«. Man kan allerede heraf ane, at det bliver vanskeligt for forfatteren at udvalge sine sager på »den sikre og klare måde«, han gerne ville (s. 1). Det holder ham imidlertid ikke tilbage. Sagerne opdeles håndfast i fem kategorier: 1) fødevarer, 2) anholdelsessager, 3) rets- og moralsager, 4) arbejdskonflikter og 5) varia (der stort set sættes lig med »politihad«). Af note 105 fremgår tydeligt, hvor lidt meningsfuld denne kategorisering er: »Enkelte sager går igen såvel her (dvs. under rets- og moralsager, vor anm.) som under anholdelsessager, fordi det drejer sig om omfattende sammenstød med myndighederne, hvor anholdelser og befrielsesforsøg blot var et element i sagen«.

Men den kvantitative målestok er under alle omstændigheder uholdbar – og er såmænd også blot baseret på en enkelt henvisning til en sag, hvori retten udtaler, at et tilfældigt sammenløb på under tyve personer ikke er noget opløb (s. 2). Hvad man her skal hæfte sig ved, er imidlertid ordet »tilfældigt«, og ikke tallet tyve. Det springende punkt er forsamlingens karakter, intensitet og hensigt. Mens den tilfældige uro var en ringe ordensforstyrrelse, lå der i den planlagte uro en direkte trussel mod statens sikkerhed. Det siger sig selv, at politi og domstole anlagde en væsensforskellig betragtning på disse to forskellige former for forsamlinger – hvad enten de

bestod af 4 eller 4000 deltagere. I den hidtil eneste fremstilling af dansk politiret, J. L. A. Kolderup Rosenvinges »Grundrids af den danske politiret« (hvis førsteudgave kom i 1825), hedder det derfor også om det enevældige politis opgave i sådanne situationer: »Ved alle Lejligheder, hvor en Mængde Mennesker offentlig samle sig, er det Politiets Pligt af afværge Uorden, som kan være farlig for den offentlige Rolighed... I særdeleshed maa Politiet vise sig aarvaagen og virksom, hvor Folkestimmel finder Sted, hvadenten nu den forsamlede Mængde ikke har noget bestemt Øjemed (Opløb) eller den maatte have samlet sig i lovstridig Hensigt (Opstand, Oprør)« (s. 43).

Siden Bent Blüdnikow arbejder med politiarkevalier, havde det været nok så hensigtsmæssigt, om han havde gjort sig bekendt med Kolderup Rosenvinges værk og ikke mindst med dets graduering fra uorden over opløb til

oprør. Så var han ikke gået galt i byen, når der f.eks. på s. 12 konkluderes: »Den voksende gruppe af fattige efter 1800-tallets begyndelse var i sig selv et problem, men medførte ikke øget uro. Politimesteren kunne således i 1819 skrive, at fattiggruppen ikke udgjorde noget sikkerhedsmæssigt problem«. Uro (opløb) og sikkerhed (oprør) er *ikke* det samme.

Hvilke konklusioner drages nu på baggrund af dette tvivlsomme udvalg af sager? Bent Blüdnikow lægger ud med at distancere sig fra de harmoniserende og idylliserende historikere af den nationalromantiske skole, som Holm, Rubin og Bruun. Men der bliver langet ud både til højre og til venstre i et opgør med gængse fortolkningsmodeller. Efter nationalromantikerne kommer turen til ungdomsoprørets konfliktsøgende historikere, til hvem der bliver lagt afstand med fuldt så stor energi – men måske med knap så præcis

P. S. Krøyer: »Hip, Hip, Hurra« (1888). Skitse til maleri. Skagen Museum.

adresse, eftersom Svend Cedergreen Bech fremmanes som dén traditions bannerfører, med Jens Engberg som væbner (s. 7). Under alle omstændigheder står det fast, at forfatteren ikke falder i de sidstnævnte herrers grøft. Men han undviger den kun ved i stedet at lade sig glide i nationalromantikernes. Ifølge disse var konfrontationerne mellem politi og borgere i slutningen af 1700-tallet og begyndelsen af 1800-tallet for det første på ingen måde nogen politisk manifestation; for det andet var der tale om ringe ordensforstyrrelser (gadespektakler); og for det tredje var deltagerne heri loyale borgere, dybt forankret i deres nedarvede royalisme (s. 7). I realiteten tilslutter Bent Blüdnikow sig punkt for punkt ånden fra 1800-tallet. Lad os tage dem ét ad gangen.

1. Bortset fra en mildt svækket autoritetstro (s. 35 og s. 52) fandt den franske revolutions ideer, hvis man skal tro artiklen, ingen grobund i Kongens København – »for de lavere sociale klasser har næppe vidst, hvad disse tanker indeholdt« (s. 52). Befolkningen i København var langt mindre politisk end f.eks. befolkningen i Paris og London (s. 37). Beviset føres som følger: »Såvel i Frankrig som i England benyttede mængden ofte slagord for at gøre krav gældende. Der kunne være tale om politiske udsagn eller råb om lavere brødriser... Desværre kan man kun notere en type råb i København. Det er ordet 'hurra'« (s. 32). Denne lystige formulering lader ingen i tvivl om, at Bent Blüdnikow oplever datidens københavnere som enevældens jublende medløbere – i så inderligt harmoni med det bestående, at de måtte på gaden og fejre kongens fødselsdag hver dag. Havde de været politisk bevidste, skulle byen have genlydt af råbene *égalité* og *liberté*. Men det »gammelkendte« ord hurra er ikke udelukkende en barnlig glædesytring. Det er ikke synet af lagkage, der får Den tapre Landsoldat til at råbe hurra, hurra, hurra. Hurra var det reglementerede kampråb, når rytteriet gik til attack, og fodfolket angreb med opplantede bajonetter. Kampråbets formål var at hæve egenmoralen og samtidig skræmme modstanderen; i den oprindelige etymologi betyder det antagelig

kort og godt »Drøb ham« (ODS og Salmonsen). Hurraråb kan med andre ord være præcis lige så ildevarslende som det »hep, hep«, Bent Blüdnikow udmærket er klar over har politiske overtoner i forbindelse med Jødefejden i 1819. (Hip, hip, hurra).

Når forfatteren går på jagt efter – og ikke finder – artikulerede råb på frihed og lighed i sine urosager fra København, er facit givet. Der bestod netop *ikke* den alliance mellem på den ene side de intellektuelle og på den anden side »underklassen«, som kunne have bragt den franske revolutions idégodt i folkemunde – en opdagelse, som Bent Blüdnikow gør op til flere gange (s. 37, 42, 43). Hvilke danske historikere har forøvrigt nogensinde påstået, at en sådan alliance eksisterede? Som Holm skrev: »Enhver véd, at Tanken om Bondestandens Emancipation... for en Del havde sin Støtte i Læren om Menneskerettighederne og derved ogsaa i en Lighedsfølelse. Denne havde altsaa forsaavidt ogsaa vendt sig til den lavt stillede for at hæve ham. I Sammenligning med Bondestanden havde Spørgsmaalet om den arbejdende Klasses Stilling i Byerne spillet en højst underordnet Rolle« (Edvard Holm, Den offentlige Mening og Statsmagten, 1888, s. 105).

2. Efter behandlingen af spørgsmålet om københavnernes politiske bevidsthed slås det fast, at de talrige udslag af uro i enevældens hovedstad på ingen måde var udtryk for oprør, eller blot opposition. Tværtimod var der kun tale om halløj i gaden, udført af nysgerrige eller af personer, som følte deres rets- og moralopfattelse krænket (s. 45). Men, spørger man sig selv, må ikke netop indgreb i myndighedernes anholdelser, og uro foranlediget af politihad, tolkes som udtryk for en fundamental politisk utilfredshed med det enevældige styre og dets magtapparat? Hvad ellers?

3. Endelig hævdes, at borgerne af myndighederne blev opfattet som både loyale og royale (s. 53). Myndighederne havde nemlig »en overbevisning om, at kongen og regeringen havde befolkningens støtte, og at man ikke behøvede at straffe loyale mennesker for hårdt« (s. 45). Forfatteren gør altså den ene-

vældige regerings selvforståelse til sin, og hvad han præsenterer os for, bliver dermed til 54 siders nationalromantik, årgang 1986.

At Bent Blüdnikow underlægger sig et sådant historiesyn kunne selvfølgelig være, hvad det være ville, hvis det tillod ham at give os en overbevisende forklaring på den folkelige uro i hovedstaden fra 1789 til 1820. For København var jo, som det påpeges i note 160, »ingenlunde... en stille og fredelig by«. Det er ikke uden ironi, at den udbredte og hyppige folkelige uro nu er så veldokumenteret – ikke mindst ved Bent Blüdnikows egen indsats – at den simpelthen kræver en forklaring og omvendt er næsten umulig at bortforklare. Men det er desværre den udvej, forfatteren i sidste instans vælger for at få regnestykket til at stemme. *Kan* det enevældige magtapparat virkelig have været så parodisk problemfortrængende og konfliktvigende, at det eksempelvis giver mening at udlægge reaktionen på »Bryllupsuroighederne« i 1790 som »en naturlig konsekvens af den udbredte holdning (hos magthaverne selv, vor anm.), at enevælden nød fuld opbakning i befolkningen, og at protestadfærd fra denne loyale befolkning nærmest var utænkelig« (s. 46)? Man kan diskutere de enkelte episoder. Men ophøjet til generelt princip er forklaringen svær at acceptere. Forfatteren forsøger ihærdigt, men kan ikke på overbevisende måde ryeste sig fri af sine egne præmisser. Det bliver evident i den sammenfattende »Afslutning«, hvor hans konsensustrang løber så hovedkuls afsted med ham, at man ender med dårligt at begribe, hvordan befolkning og ordensmagt nogensinde fik lejlighed til at mødes i et retslokale. »Myndighederne dømte urodeltagerne mildt«, slås det med syvtommersøm fast på s. 53: »Årsagen var, at man mente, at befolkningen var lovlydig og loyal«. I så fald ville det heller ikke give mening at straffe den. Klogere bliver vi bestemt ikke af Bent Blüdnikows videre forklaring: »Når der opstod folkelig uro måtte det derfor skyldes politiske bag-

mænd eller pøbel« (s. st.). Vi har forfatterens egne ord for, at der »stort set ingen bagmænd eller ledere (fandtes)« (s. 52). Og hvad pøbelen angår, så er den forlængst, på s. 4, blevet reduceret til en meget flygtig størrelse: »Det er ikke muligt klart at udskille en del af underklassen og identificere dem som pøbel. Men pøbelen har sandsynligvis bestået af samfundets lavere lag og blandt disse folk dem, som myndighederne anså for ballademagere. Denne pøbel mente man, der kunne slås løs på. Det var en gruppe mennesker, man ikke regnede med«.

Så naivt og inkompetent kan det enevældige styre næppe have været, at al den folkelige uro i perioden blev tilskrevet imaginære bagmænd og en udefinerbar pøbel, som man tampede løs på af hjertens lyst, men aldrig havde rigtig held til at anholde, hvorfor lovlydige, kongetro borgere blev slæbt for retten i deres sted – og straffet mildt. At myndighederne utvivlsomt *troede* på eksistensen af bagmænd kan ikke holde denne konstruktion på benene.

Bent Blüdnikow skylder os stadig en sammenhængende og troværdig forklaring på den folkelige uro i København 1789–1820.

Bodil K. Hansen: To kvinders erindringer fra 1800-tallet

I efteråret 1985 er der udkommet to meget betydningsfulde erindringsbøger. I den ene skildres midten af 1800-tallet ud fra en mors og hustrus synsvinkel, i den anden en ugift kvindes kamp i sidste tredjedel af 1800-tallet for adgangen til den medicinske embedsekamen. Personerne bag disse erindringer er præstekonen Eline Boisen, født Heramb (1813–71), og Danmarks første kvindelige læge Nielsine Nielsen (1850–1916).¹

1. *men størst er kærligheden. Eline Boisens erindringer fra midten af forrige århundrede.* Ved Anna Bojsen-Møller m.fl. Gyldendal 1985. 428 s. Kr. 198, –. *Nielsine Nielsens erindringer.* Nyt nordisk Forlag Arnold Busck. Kbh. 1985. 150 s. Kr. 78,–.